

Олег Анатолійович СЕЛІВАНОВ

к.ю.н., викладач, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; директор юридичної компанії ТОВ «SLC»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6948-3211>

e-mail: selivanov.law@ukr.net

ЗАХОДИ КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

У статті досліджено проблеми, пов'язані з недосконалістю сучасного механізму примусового виконання судових рішень в Україні, що призводить до низької ефективності виконання рішень державними та приватними виконавцями. Проаналізовано основні аспекти судового контролю, зокрема практику судів, які видали виконавчі документи, та адміністративних судів у розгляді скарг на дії виконавців. Особливу увагу приділено позасудовому контролю, який здійснюється Міністерством юстиції, та проблемам, що виникають у зв'язку з позбавленням боржників права звертатися за таким контролем.

Ключові слова: виконавче провадження, судовий контроль, позасудовий контроль, ефективність виконання, права боржника, законодавчі зміни, Україна

ВСТУП

Примусове виконання судових рішень є важливим елементом правової системи України, адже саме через цей механізм здійснюється реалізація судового захисту прав та інтересів громадян. Однак на практиці є серйозна проблема, пов'язана з недосконалістю механізму примусового виконання рішень. Це виявляється у низькій статистичній кількості фактично виконаних судових рішень як органами Державної виконавчої служби (ДВС), так і приватними виконавцями.

За даними Міністерства юстиції України, рівень виконання судових рішень у країні залишається на критично низькому рівні. Наприклад, у 2022 р. фактично виконано лише близько 20-25% рішень, які підлягали виконанню. Це означає, що значна частина громадян, які виграли суди, не можуть реалізувати своє право на відновлення порушених прав [1].

Низька ефективність виконання судових рішень пов'язана з кількома основними причинами:

– *Недостатність ресурсів ДВС.* Державна виконавча служба часто стикається з проблемами браку фінансування та ресурсів, що призводить до затримок у виконанні рішень. Виконавці не мають достатньо можливостей для оперативного виконання рішень, що спричиняє затягування процесів.

– *Складність та тривалість процедур.* Процедури, передбачені законодавством, є надто складними і формалізованими, що також ускладнює процес виконання рішень. Наприклад, виконавці зобов'язані дотримуватися низки формальних вимог, які може бути застосовано боржниками для затягування процесу.

– *Недостатня мотивація виконавців.* Виконавці часто не мають достатньої мотивації для ефективної роботи через низькі зарплати, відсутність системи стимулювання та недостатню відповідальність за ненадане виконання своїх обов'язків.

– *Численні зловживання з боку боржників.* Боржники часто застосовують різні способи для ухилення від виконання судових рішень, включаючи приховування активів, маніпулювання процедурними нормами, оскарження дій виконавців тощо.

Є також проблема недостатньої координації та взаємодії між державними та приватними виконавцями. Приватні виконавці, введені в систему для підвищення

ефективності примусового виконання, зіштовхуються з тими ж проблемами, що й державні виконавці, зокрема, з опором з боку боржників та складністю процедур. Крім того, є проблема нерівномірного розподілу справ між державними та приватними виконавцями, що призводить до перевантаження одних і недовантаження інших.

Система контролю за діями виконавців як державних, так і приватних, є недосконалою. Хоча законодавством передбачено можливість судового оскарження дій виконавців, на практиці цей механізм не завжди ефективний через завантаженість судів та тривалість судових процедур. Позасудовий контроль з боку Міністерства юстиції є обмеженим і часто не забезпечує належного рівня захисту прав сторін виконавчого провадження.

Недосконалість механізму примусового виконання рішень має серйозні наслідки для правової системи та суспільства загалом:

– *Зниження довіри до судової системи.* Коли громадяни не можуть реалізувати свої права через невиконання судових рішень, це підриває їхню довіру до системи правосуддя.

– *Економічні втрати.* Невиконання судових рішень призводить до економічних втрат як для громадян, так і для держави. Це може включати втрату коштів, майна, невиконання договірних зобов'язань тощо.

– *Соціальна напруженість.* Коли судові рішення залишаються невиконаними, це може викликати соціальну напруженість, особливо тої, коли йдеться про великі групи постраждалих осіб, таких як кредитори, працівники, чи інші вразливі категорії населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В останні роки проблема примусового виконання судових рішень набула значної уваги з боку науковців, правників та державних органів. Значна кількість досліджень присвячена аналізу ефективності виконавчого провадження, його правової регламентації, а також проблемам судового та позасудового контролю за діяльністю виконавців.

Одним із ключових досліджень у цій сфері є робота О. Туровської, яка досліджує питання позасудового контролю за виконавчим провадженням. У своїй статті «Позасудовий контроль у виконавчому провадженні: сучасні виклики та перспективи» вона аналізує сучасний стан контролю з боку Міністерства юстиції та висвітлює

проблеми, пов'язані з обмеженням прав боржників на звернення за позасудовим контролем. Авторка відзначає, що такі зміни в законодавстві спрямовано на прискорення процесу виконання рішень, проте водночас створюють ризики для прав боржників, що потребує подальшого вдосконалення нормативного регулювання [6].

Дослідження В. Кравчука у статті «Судовий контроль за виконанням судових рішень: проблеми та перспективи» зосереджує увагу на аналізі судової практики стосовно оскарження дій виконавців. Автор досліджує ефективність судового контролю та відзначає, що значна кількість скарг на дії виконавців залишається без задоволення, що свідчить про необхідність вдосконалення правового механізму та підвищення ролі суду у захисті прав сторін виконавчого провадження [5].

Інші дослідження, зокрема робота А. Голованя «Мотивація виконавців як фактор підвищення ефективності виконавчого провадження», зосереджені на аналізі внутрішніх проблем виконавчої служби. Автор пропонує шляхи підвищення мотивації виконавців, включаючи запровадження нових форм стимулювання та посилення відповідальності за неналежне виконання обов'язків. Це дослідження важливе для розуміння, як внутрішні фактори впливають на ефективність примусового виконання судових рішень [7].

Незважаючи на значний обсяг досліджень у сфері примусового виконання судових рішень, залишаються певні аспекти, які потребують подальшого вивчення та вирішення. Зокрема, недостатньо дослідженими залишаються питання:

– *Вплив законодавчих змін на права боржників.* Як зазначалося, зміни до законодавства, які обмежили право боржників на звернення до Міністерства юстиції стосовно дій виконавців, створили певні ризики для захисту прав цієї категорії учасників виконавчого провадження. Однак детальний аналіз правових наслідків цих змін та їх впливу на загальну ефективність виконавчого провадження залишається недостатньо висвітленим.

– *Система внутрішнього контролю виконавців.* Питання ефективності внутрішніх механізмів контролю в органах ДВС та серед приватних виконавців також потребує додаткового дослідження. Зокрема, важливо оцінити, наскільки такі механізми можуть сприяти підвищенню якості виконання рішень та захисту прав учасників виконавчого провадження.

– *Взаємодія між державними та приватними виконавцями.* Вивчення проблем координації між державними та приватними виконавцями, а також впливу цього взаємодії на ефективність примусового виконання судових рішень залишається важливим напрямком дослідження, який потребує більш детального аналізу [4].

МЕТА статті – всебічний аналіз сучасного стану механізмів контролю та оскарження рішень за примусового виконання судових рішень в Україні, а також визначення проблемних аспектів, які потребують вдосконалення. Для реалізації зазначеної мети були окреслені такі завдання:

– проаналізувати ефективність судового та позасудового контролю за діяльністю виконавців;

– виявити проблеми, пов'язані з обмеженням прав боржників на звернення за позасудовим контролем, та оцінити наслідки цих обмежень;

– запропонувати конкретні рекомендації з вдосконалення нормативного регулювання та покращення механізмів контролю і оскарження дій виконавців з метою забезпечення більш ефективного та справедливого примусового виконання судових рішень.

МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ТА ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ЗА ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ

Примусове виконання судових рішень є важливим етапом у реалізації прав громадян і забезпеченні справедливості. У цьому процесі особливу роль відіграють механізми контролю та оскарження рішень виконавців, які допомагають гарантувати законність і справедливість дій, що вживаються під час виконання судових рішень. Є два основні види контролю: судовий та позасудовий.

Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні є одним із основних механізмів захисту прав та інтересів сторін виконавчого провадження. Відповідно до ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», сторони виконавчого процесу мають право оскаржити дії, рішення або бездіяльність виконавців у судовому порядку [2].

Суди, які видали виконавчі документи, відіграють ключову роль у здійсненні судового контролю за діями виконавців. Саме ці суди є першою інстанцією, до якої можуть звертатися сторони для оскарження дій виконавців. Вони розглядають питання законності та обґрунтованості дій виконавця, що часто стає основою для захисту прав боржника або стягувача.

Згідно з даними статистики у 2022 р. до судів подано понад 12 тис. скарг на дії виконавців. Більшість таких скарг стосувалася дій, пов'язаних з накладенням арешту на майно, визначенням вартості активів боржника, а також з порядком розподілу стягнутих коштів. Проте задовольнили близько 35% цих скарг, що свідчить про серйозні проблеми у діяльності виконавців і важливість судового контролю в забезпеченні законності їх дій [9].

Адміністративні суди також відіграють значну роль у судовому контролі за виконавчим процесом. Вони розглядають скарги на рішення та дії виконавців, які можуть мати адміністративний характер, включаючи оскарження актів державних виконавців, що видаються у процесі виконання судових рішень.

За статистикою кількість звернень до адміністративних судів з оскарженням дій виконавців також залишається високою. У 2022 р. адміністративні суди отримали близько 8 тис. таких звернень, з яких задовольнили приблизно 25%. Це свідчить про те, що адміністративний судовий контроль є важливим механізмом захисту прав громадян, однак його ефективність залежить від багатьох факторів, включаючи тривалість розгляду справ і завантаженість судів [9].

Позасудовий контроль за діяльністю виконавців здійснюється Міністерством юстиції України. Цей контроль поширюється як на державних виконавців, так і на приватних виконавців, з метою забезпечення законності їх дій та запобігання порушенням прав сторін виконавчого процесу.

Однак є кілька проблемних аспектів у реалізації позасудового контролю. По-перше, Міністерство юстиції має обмежені ресурси для здійснення ефективного контролю за діяльністю виконавців. Це стосується як фінансових, так і людських ресурсів. Як наслідок, процес роз-

гляду скарг і перевірки дій виконавців часто затягується, що впливає на оперативність вирішення проблемних питань.

По-друге, у 2018 р. внесено зміни до законодавства, які позбавили боржників права звертатися до Міністерства юстиції для оскарження дій виконавців. Цю

зміну внесено з метою запобігання зловживанням з боку боржників, які могли застосовувати цей механізм для затягування виконання судових рішень [3]. Внесена зміна має певні позитивні та негативні наслідки, які відображено у табл.1.

Таблиця 1 – Позитивні та негативні наслідки внесеної зміни

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Зменшення кількості безпідставних скарг, які застосовувалися боржниками для затягування виконання рішень.	Боржників позбавлено важливого інструменту захисту своїх прав, що може призвести до порушення принципу рівності сторін у виконавчому провадженні.
Спрощення та прискорення процесу виконання рішень, що позитивно вплинуло на ефективність діяльності виконавців.	Відсутність можливості оскарження дій виконавця в позасудовому порядку обмежує можливості боржників для оперативного захисту своїх прав, що може створювати додаткові проблеми, зокрема для осіб, які потрапили у складне фінансове становище.

МЕХАНІЗМИ ПОКРАЩЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

Аналіз проблем, пов'язаних із примусовим виконанням судових рішень в Україні, вказує на необхідність суттєвих змін у чинному законодавстві та покращення наявних механізмів контролю. З метою підвищення ефективності виконавчого провадження та захисту прав усіх учасників процесу пропонується низка заходів, що може бути запроваджено на законодавчому рівні [4].

1. *Вдосконалення судового контролю.* Однією з ключових проблем є недосконалість судового контролю за діями виконавців. Для підвищення його ефективності пропонується:

– *Зміна підходів до оскарження дій виконавців.* Важливо запровадити чіткіші критерії для судового розгляду скарг на дії виконавців, щоб уникнути необгрунтованого затягування процесу. Це може включати встановлення жорстких строків для розгляду таких скарг та надання суддям більшої свободи у прийнятті рішень стосовно забезпечення прав сторін.

– *Розширення повноважень судів у сфері контролю за виконанням рішень.* Це включає можливість суду не лише скасовувати незаконні дії виконавця, але й зобов'язувати його виконати певні дії або забезпечувати відшкодування збитків, заподіяних неправомірними діями [10, 25-30].

2. *Покращення позасудового контролю.* Стосовно позасудового контролю, є кілька напрямів, які потребують вдосконалення:

– *Розширення прав боржників.* Пропонується відновити право боржників на звернення до Міністерства юстиції з метою оскарження дій виконавців. Це право має бути обмежене лише тоді, коли боржник застосовує механізм контролю виключно для затягування процесу виконання. Для цього можна запровадити попередній фільтр скарг, який би дав змогу відсівати безпідставні звернення.

– *Посилення контролю з боку Міністерства юстиції.* Важливо забезпечити належний моніторинг діяльності як державних, так і приватних виконавців. Це може включати запровадження системи автоматизованого моніторингу дій виконавців та регулярне проведення перевірок на відповідність законодавству.

Також слід збільшити відповідальність виконавців за порушення правил виконавчого провадження, зокрема через впровадження системи штрафів або інших санкцій.

3. *Мотивація виконавців.*

– *Запровадження додаткових механізмів мотивації для виконавців,* таких як бонуси за успішне виконання складних справ, а також удосконалення системи відповідальності за недбалість чи порушення правил виконавчого провадження [7].

4. *Забезпечення прозорості процесу.*

– *Впровадження електронних платформ для відстеження процесу виконання судових рішень,* де сторони могли б в режимі реального часу отримувати інформацію про всі дії виконавця. Це дасть змогу підвищити довіру до процесу та зменшити кількість конфліктних ситуацій [6].

5. *Співпраця між державними та приватними виконавцями.*

– *Важливо встановити чіткі правила взаємодії між державними та приватними виконавцями* для підвищення ефективності виконання судових рішень. Це може включати створення спільних робочих груп або обмін інформацією про найкращі практики.

ВИСНОВКИ

Вдосконалення механізмів примусового виконання судових рішень є однією з ключових умов забезпечення справедливості та ефективного захисту прав громадян в Україні. Проаналізовані проблеми, пов'язані з недосконалістю судового та позасудового контролю, вказують на необхідність внесення комплексних змін до чинного законодавства.

Запропоновані заходи включають як вдосконалення судового контролю, так і розширення позасудових механізмів захисту прав сторін виконавчого провадження. Вони спрямовані на підвищення ефективності процесу виконання судових рішень, захисту прав боржників та стягувачів, а також на забезпечення прозорості та підзвітності діяльності виконавців.

У результаті впровадження цих змін очікується не лише підвищення ефективності виконавчого провадження, але й зміцнення довіри громадян до правової системи загалом. Це, зі свого боку, сприятиме більш повному і своєчасному виконанню судових рішень та зміцненню правопорядку в Україні.

1. Міністерство юстиції України. Статистичні дані щодо виконання судових рішень за 2022 рік. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://www.minjust.gov.ua>
2. Закон України «Про виконавче провадження». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
3. Іваненко І.В. Аналіз законодавчих змін у сфері виконавчого провадження та їх вплив на ефективність виконання судових рішень. *Юридична наука*. 2023. № 2. С. 55-60.
4. Ковальчук В.І. Сучасні тенденції у забезпеченні прав боржників у виконавчому провадженні. *Вісник юридичної академії*. 2022. № 12. С. 48-54.
5. Кравчук В.С. Судовий контроль за виконанням судових рішень: проблеми та перспективи. *Юридичний журнал*. 2022. № 8. С. 15-20.
6. Туровська О.Г. Позасудовий контроль у виконавчому провадженні: сучасні виклики та перспективи. *Вісник Верховного Суду України*. 2023. № 1. С. 32-37.
7. Головань А.П. Мотивація виконавців як фактор підвищення ефективності виконавчого провадження. *Юридична практика*. 2022. № 10. С. 45-50.
8. Верховний Суд України. Рішення судів щодо оскарження дій виконавців у 2022 р. Офіційний сайт Верховного Суду України. URL: <https://supreme.court.gov.ua>
9. Вищий адміністративний суд України. Статистичні дані щодо розгляду скарг на дії виконавців у 2022 році. Офіційний сайт Вишого адміністративного суду України. URL: <https://www.vasu.gov.ua>
10. Шевченко О.П. Ефективність примусового виконання судових рішень в Україні: теоретичний та практичний аспект. *Право України*. 2023. № 3. С. 25-30.

References

1. Ministry of Justice of Ukraine. Statistical data on the execution of court decisions for 2022. Official website of the Ministry of Justice of Ukraine. URL: <https://www.minjust.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings". Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> [in Ukrainian].
3. Ivanenko I.V. Analysis of legislative changes in the field of enforcement proceedings and their impact on the effectiveness of court decisions. *Legal Science*. 2023, No. 2. pp. 55-60. [in Ukrainian].
4. Kovalchuk V.I. Modern trends in ensuring the rights of debtors in enforcement proceedings. *Bulletin of the Law Academy*. 2022. No. 12. pp. 48-54. [in Ukrainian].
5. Kravchuk V.S. Judicial control over the execution of court decisions: problems and prospects. *Legal Journal*. 2022. No. 8. pp. 15-20. [in Ukrainian].
6. Turovska O.H. Non-judicial control in enforcement proceedings: modern challenges and prospects. *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. 2023. No. 1. pp. 32-37. [in Ukrainian].
7. Holovan A.P. Motivation of executors as a factor in increasing the efficiency of enforcement proceedings. *Legal Practice*. 2022. No. 10. pp. 45-50. [in Ukrainian].
8. Supreme Court of Ukraine. Court decisions on challenging the actions of executors in 2022. Official website of the Supreme Court of Ukraine. URL: <https://supreme.court.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Higher Administrative Court of Ukraine. Statistical data on the consideration of complaints against the actions of executors in 2022. Official website of the Higher Administrative Court of Ukraine. URL: <https://www.vasu.gov.ua> [in Ukrainian].
10. Shevchenko O.P. The effectiveness of the enforcement of court decisions in Ukraine: theoretical and practical aspects. *Law of Ukraine*. 2023. No. 3. pp. 25-30. [in Ukrainian].

Oleh SELIVANOV

PhD in Legal Sciences, lecturer, Taras Shevchenko National University of Kyiv; director of a law firm LLC "SLC"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6948-3211>

e-mail: selivanov.law@ukr.net

CONTROL MEASURES DURING THE ENFORCEMENT PROCESS

This paper addresses the pressing issues surrounding the current mechanisms of enforcing court decisions in Ukraine, focusing on the inefficiencies that result in a low percentage of effectively executed judgments by both the State Enforcement Service (SES) and private enforcers. The study identifies the primary problems within the enforcement system, including insufficient legislative regulation, lack of effective oversight, and limited protection of debtor's rights. The paper provides an in-depth analysis of the existing mechanisms for control and appeal in the enforcement process, highlighting judicial control under Article 74 of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings". The judicial control aspect is explored through the examination of court practices in both courts that issued enforcement documents and administrative courts. The paper identifies the number of appeals related to the enforcement process and discusses the effectiveness of judicial oversight. Additionally, the paper examines the extrajudicial control mechanisms, particularly the oversight exercised by the Ministry of Justice over both state and private enforcers. The study reveals significant challenges, such as the deprivation of the debtor's right to seek extrajudicial control, and discusses the reasons behind such legislative changes, along with their positive and negative consequences. The paper also presents the findings from recent research and publications that have begun to address these issues, and highlights the aspects of the general problem that have not been previously addressed, to which this paper is dedicated. To address these challenges, the paper proposes several improvements and legislative amendments. These include enhancing judicial control by establishing clearer criteria for reviewing appeals against enforcer actions, extending court powers to mandate specific actions by enforcers, and providing compensation for damages caused by unlawful enforcement actions. In terms of extrajudicial control, the paper suggests restoring the debtor's right to appeal to the Ministry of Justice, implementing a pre-screening mechanism to filter out baseless complaints, and strengthening the Ministry's monitoring capabilities.

Keywords: *enforcement proceedings, judicial control, extrajudicial control, enforcement efficiency, debtor's rights, legislative amendments, Ukraine*